

samen lezen, samen delen

Tekst en beeld: Anouk Buelens-Terryn

Er wordt een kortverhaal voorgelezen. Ik sluit spontaan de ogen en voel me even weer als een kind dat ingestopt wordt. Wanneer de stem ophoudt, valt een andere in. Ik zie een andere deelnemer die een zin herhaalt. Eentje die haar aanspreekt. Ook voor mij is dit een pakken-de zin. We blijken er verschillende redenen voor te hebben, maar een gevoel van verbondenheid is ontstaan.

Een netwerk van voorleesgroepen schiet als paddenstoelen uit de Vlaamse grond. Ze planten zaadjes voor een wereld waarin iedereen toegang heeft tot sterke verhalen en poëzie. De tuinman is Het Lezerscollectief, een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk. Voor onze Vlaamse boekentuin werd de mosterd van over het water gehaald.

Engelstalige wortels

Het Lezerscollectief laat zich graag inspireren. In Groot-Brittannië staat The Reader Organisation al een paar hoofdstukken verder en zij is nog lang niet uitverteld. Jane Davis, professor Literatuur aan de universiteit van Liverpool, merkte na vijftien jaar academische carrière op dat ze niemand met een soortgelijke achtergrond tegenkwam. Zelf kon ze maar moeizaam uit de kansarmoede opstaan, maar door de aanmoediging van een bijzondere leraar, Brian Nellist, is het haar toch gelukt. Hij stimuleerde haar om de A-levels te behalen, universiteit aan te durven en later nog, om te doctoreren.

Jane Davis bezoekt de intussen hulpbehoevende Brian nog steeds elke vrijdag. Niet enkel hij was een grote troost toen ze in een uitzichtloze situatie zat, ook boeken toonden haar steeds een perspectief om te kunnen ontsnappen aan de eigen *shit*.

Op zoek naar 'lotgenoten' stichtte ze The Reader Organisation. Leesgroepen brengen hoogstaande literatuur en poëzie tot bij kansarme omgevingen. Tekstanalyses maken plaats voor leesbeleving en het delen daarin. Intussen, meer dan tien jaar later, zijn er vierhonderd leesgroepen die wekelijks samenkomen in het Verenigd Koninkrijk. Het (voor)lezen in groep slaat aan en onderzoek leert dat de mentale weerstand bij de deelnemers verhoogt en de literatuur reikt hen een beter inzicht in de wereld rondom hen. Jane Davis ruilde intussen haar academische carrière in voor het leiderschap van haar leesorganisatie. In 2012 nog gaf ze hierover een lezing aan onze eigen UAntwerpen.

Nu heb je weer een tekst gekozen die over mij gaat!

voorgelezen wo(o)rden

Niet enkel het sociale aspect moedigt aan tot voorlezen. Het hardop lezen wordt ook bepleit door auteurs zelf, zoals Ted Hughes in zijn postuum uitgegeven werk *Ik wil nooit vergeven worden* (2008):

“Eliot zegt dat het beste wat een dichter kan doen is zoveel mogelijk poëzie hardop te lezen. Het moet klank zijn. Stil lezen gebruikt alleen die delen van de hersenen die bij het zien worden gebruikt. Niet de hele hersenen. Dat betekent weer dat het literaire gevoel van een stille lezer losstaat van de motorische en auditieve delen van de hersenen die gebruikt worden om hardop te lezen – tong en oor. Dat betekent dat maar een derde van de mentale componenten in hun geschreven werk of in hun begrip van lezen aanwezig zijn – een derde emotionele lading.”

het nut van poëzie

“Kritische stemmen roepen graag dat poëzie geen nut heeft”, stelt Jan Lauwereyns vast. Hij is als neurowetenschapper geboeid door cognitieve en neurale mechanismen. Hij is professor in Japan, een bekroond Vlaams dichter en tevens peter van Het Lezerscollectief. Zijn functieomschrijvingen lezen tegenstrijdig, maar de Japanse cultuur toont dat poëzie en wetenschap geen tegenstrijdigheden zijn en elkaar net versterken. “Poëzie brengt verschillende vormen van de werkelijkheid. Mijn wetenschappelijke kant observeert deze verschillen. Mijn poëtisch werk creëert er.” In de Japanse Kyushu universiteit huizen *Arts and Sciences* dan ook onder één dak.

Maar hoe zit het nu met die kritische stemmen? Hebben ze gelijk? Jan Lauwereyns merkt glimlachend op dat ze met die bewering net een bestaansreden creëren voor de poëzie. “Door te beweren dat gedichten geen nut hebben, zijn we niet verplicht een nut te ontwikkelen waardoor poëzie toch weer nuttig wordt.”

Laat bovenstaande paradox vooral in herinnering brengen dat poëzie in de eerste plaats om de tekst draait. Edgar Allan Poe schreef in *The Poetic Principle*: “*the poem written solely for the poem’s sake*”. Het is het gedicht dat ons doet stilstaan, ons genot door verkenning verschaft. Het is de lezer die een betekenis schept rond het gedicht. Samen lezen brengt dit aspect ook sterk naar boven. We kunnen informatie blijven halen uit de verhalen ... ad infinitum! We fantaseren, associëren en vertellen erbij. Roland Barthes bundelt dit fenomeen in zijn begrippen ‘punctum’ versus ‘studium’. We creëren allemaal onze eigen werkelijkheid.

verschillend bewustzijn

“Het is een frappante paradox”, bedenkt Jan Lauwereyns, “dat onze hoogstpersoonlijke ervaringen tegelijk uniek en universeel zijn.” Na een korte denkpauze besluit hij: “Wellicht is het net daardoor dat we de ervaring van een ander kunnen snappen.” Hier neemt zijn wetenschappelijke kant het even over: “Onze spiegelneuronen liggen aan de basis van deze *Theory of Mind*. Deze neuronenvaten liggen vervat in de ventrale premotor cortex, een plaats in ons brein waar ook de Broca-zone aanwezig is. Dit is een taalzone die instaat voor de productie van de syntaxis.

Het is een samensmelting tussen taal en het vermogen tot spiegeling. Empathie sluit hier nauw bij aan. Het vereist ervaring om een ander te kunnen integreren in het eigen denken.”

We creëren allemaal onze eigen werkelijkheid

Dit komt sterk tot uiting bij lezen. We maken een dynamische koppeling met de personen en de mensen aan wie ze ons doen denken. Tijdens het samen lezen wordt, als we daarvoor kiezen, onze associatie uitgesproken en gedeeld. Twee mensen en hun hersenen staan in verbinding.

gemeenschappelijk veld

Dr. Jan Raes, psychiater en medeoprichter van Het Lezerscollectief, gaat hier enthousiast op voort. “Samen lezen zorgt er inderdaad voor dat de ruimte tussen twee hersenen verkleint. We kopiëren en spiegelen ons aan elkaar. We zijn bovendien ook elk ons eigen elektromagnetisch veld en tijdens het samen lezen kruipen al deze veldjes samen rond de tafel. Onze spiegelneuronen gaan harder werken, de magnetische velden beïnvloeden elkaar. Ons hart genereert zelfs een sterk ‘veld’. Tijdens het samen lezen schuiven alle hartfrequenties lichtjes naar elkaar toe. Samen lezen stimuleert de empathie voor elkaar.” Jan Raes vervolgt zijn relaas: “Je zou ook kunnen volksdansen natuurlijk, maar in groep lezen brengt toch een bijzondere innerlijke mystiek aan de oppervlakte.”

De mystiek is het meest voelbaar bij teksten die meer intiem vertellen over een persoonlijke belevenis. “Deelnemers gaan dan in dezelfde intieme sfeer reflecteren over hun persoonlijke levensverhaal”, getuigt Jan Raes. “Ze betreden hun herinneringen met dezelfde openheid als ze de schrijver horen doen in het verhaal. Zo ontstaat een dubbel verhaal: één in de gedeelde wereld van de voorgelezen tekst en één in de stilte van de eigen geschiedenis. Soms getuigen deelnemers van deze innerlijke verhaallijn, heel treffend als een diepe reflectie op de tekst. Hiervan getuige mogen zijn, is een voorrecht dat door alle deelnemers met groot respect wordt aangenomen.”

voorbeeld

Dat voorrecht beaamt Kristien Van Damme volmondig. Ze is werkstudente aan Universiteit Antwerpen en leesbegeleidster voor mensen die psychisch kwetsbaar zijn. "Mijn deelnemers lezen zelf geen romans. Meelezen is een manier om toch met literatuur in contact te komen. Het is steeds fijn als een deelnemer me laat weten dat ze het alleen al lang zou weggelegd hebben. Soms gebeurt dit achteraf, soms ontstaat het gesprek tijdens het lezen. Of niet. Maar dat is ook niet erg. We komen niet bijeen om dat gesprek aan te gaan, ons gemeenschappelijke geboeid zijn door de tekst is de basis van onze bijeenkomst."

Kristien lacht even hardop. "Ik kies de teksten op basis van het hoge literaire gehalte en de universitaire herkenbaarheid. Een deelnemer riep laatst uit: 'Maar je doet het erom! Nu heb je weer een tekst gekozen die over mij gaat!' Dat zijn de mooie momenten waarop je beseft dat een tekst meerdere mensen kan raken, voor meerderen erg herkenbaar kan zijn."

nabeeld

Meelezen in een groep doet je anders kijken en denken, merk ik na een leessessie. Jan Lauwereyns glimlacht na mijn biecht. "Reading Literary Fiction improves Theory of Mind." Ik moet even bedenkelijk kijken. "Het is een artikel uit *Science* dat aantoont dat je direct na het lezen van een roman, alles meteen beter en anders kan bekijken", vervolgt Jan. "Een tekst kan je een voorbeeld geven of een denkwijze toefluisteren. Maar vergeet ook niet dat we ook nabeelden hebben."

Ze laten toe om voor- of achteruit te sturen. Het vervat de helende functie van de tekst. Lezen is niet enkel een plezier, het kan ook je eigen geschiedenis rijker maken."

Ben je geïnteresseerd in het samen lezen? In wat Het Lezerscollectief doet? Kom dan eens meelezen op de Boekenbeurs. Er zijn tenminste drie (gratis) leessessies per dag! Ben je geïnteresseerd om je te engageren? Meld je dan even aan op info@lezerscollectief.be en ontvang meer informatie. Misschien beginnen we wel zelf met een leesgroep in onze eigen universiteitsstad ... ■

Lezen is niet enkel een plezier, het kan ook je eigen geschiedenis rijker maken